

MỘT LỄ TRUY ĐIỆU



Chí sĩ Phan Bội Châu từ trần ngày 29 tháng 10 năm 1940 và LTAHCC số 57 sẽ xuất bản vào khoảng tháng 10, nên chúng tôi viết bài này, gọi là để nhớ đến ngày giỗ của một vị anh hùng dân tộc mà chí lớn không hoàn toàn đạt được.

Sau khi đổi "bản án tử hình" ra bản án "an trí chung thân", chính quyền Pháp đã an trí nhà Cách mạng Phan Bội Châu tại một mái nhà tranh, trong khu vườn ở ngoại ô thành phố Huế, bên con đường dốc gọi là dốc Bến Ngự.

Nơi an trí được canh phòng chặt chẽ, bằng một số mật thám chìm dưới hình thức quán thợ may, quán hút tóc, hay quán bán hàng xén rài rác xung quanh khu vườn. Lúc đó, chỉ những người có liên quan đến chính trị và coi thường tù tội mới dám đến thăm viếng, còn người muốn an thân thì không ai dám đến vì sợ Sở Mật Thám Trung kỳ hạch hỏi và ghi tên vào sổ đen.

Sau ngày Pháp bại trận ở Âu châu và Nhật chiếm đóng Đông Dương, việc kiểm soát lại càng chặt chẽ hơn và nhà cách mạng lại từ trần vào giai đoạn đó nên việc an táng phải được cử hành một cách lặng lẽ, dân chúng không được tổ chức một cuộc hội họp nào để tỏ lòng thương tiếc, tri ân. Tang lễ được cử hành ngay trong ngôi nhà an trí và chỉ có một số người đã từng tham gia cách mạng tham dự. Dĩ nhiên là có một số mật thám của Sở Mật Thám Trung kỳ theo dõi. Linh cữu được an táng ngay trong khu vườn của nhà an trí, nên không có việc đưa đám táng ngoài đường.

Trong thời gian trọng bệnh, các nhà yêu nước đến thăm, khuyên cụ nên dùng thuốc, nhưng cụ nhất định chối từ. Sau cùng, họ đã chung sầm lấy nước lén đổ vào cơm cháo nhưng cụ vẫn từ chối không dùng và chỉ nằm chờ ngày lâm chung.

Được tin cụ từ trần, nhiều người đã âm thầm làm lễ truy điệu tại nhà riêng để tránh sự dòm ngó của Sở Mật Thám.

Mãi đến 5 năm sau, vào khoảng tháng 3 năm 1945, lúc chính quyền Pháp chấm dứt và VN tuyên bố độc lập, dân chúng thành phố Huế mới tổ chức một lễ truy điệu lớn, thật lớn, tại vườn hoa Thương Bạc bên bờ sông Hương, để tri ân những vị anh hùng đã vì nước vong thân. Sau buổi lễ, họ đưa nhau đến tận ngôi mộ của cụ trong khu vườn ở dốc Bến Ngự để chiêm bái.

Sau đây là một trong những lễ truy điệu được tổ chức âm thầm, lặng lẽ ngay trong ngày cụ từ trần. Nửa thế kỷ đã trôi qua, nhưng hình ảnh này vẫn không phai mờ trong tâm khảm chúng tôi.

Sáng hôm đó, tại trường Khải Định (tên mới của trường Quốc Học mà sau này được đổi lại tên cũ là trường Quốc Học) giờ học đầu tiên của lớp 11, là giờ Việt văn do giáo sư Ung Quả phụ trách, một giáo sư được toàn thể học sinh kính mến. Theo lệ thường, học sinh vào lớp xong, thầy mới vào sau.

Nhưng hôm nay, thầy bước vào lớp, vẻ mặt buồn, nên sau khi học sinh đứng dậy chào, thầy chỉ giơ tay ra dấu bảo ngồi xuống. Các thủ tục thường ngày như viết vào sổ lớp và ghi tên các trò vắng mặt đã xong. Thầy đi ra giữa lớp, đứng trên bục giảng và với một giọng nói chậm rãi, cảm động, thầy bảo học trò đứng dậy, rồi tin cho biết Cụ Phan đã từ trần tại nơi an trí và bây giờ thầy trò chúng ta giữ một phút im lặng để mặc niệm. Cả lớp cúi đầu. Sau phút mặc niệm, thầy trở lại bàn giáo sư và bắt đầu bài giảng. Thầy không tiếp tục giảng

bài kỳ trước còn lại, mà lại giảng bài mới. Đó là bài thơ cuối cùng mà Cụ Phan đã làm để gởi cho đồng bào trước lúc lâm chung. Bài thơ rất hay. Chúng tôi đã thuộc lòng. Mặc dầu có bạn đã biết rồi, nhưng chúng tôi cũng xin chép lại:

*Mạc sào tiền lộ vô tri kỷ
Thiên hạ hà nhân bất thức quân
Bảy mươi tư tuổi trót phong trần
Nay gặp hội mới, tinh thần khảng khái.
Mừng được đọc bài văn sinh vãng
Chữ đá vàng ghi mấy đoạn tâm can
Tiếc mình nay sức mỏng trí thêm khan
Lấy gì đáp tấm lòng tri kỷ ấy
Những ước anh em vầy bốn bể
Ai ngờ trăng gió nhất ba gian
Sống xác thừa mà chết cũng xương tàn
Câu tâm sự gửi chim ngàn cá bể
Nga nga hồ chí tại cao sơn
Dương dương hồ chí tại lưu thủy
Đàn Bá Nha mấy kẻ thưởng âm
Bỗng nghe qua, khóc trộn lại đau thềm
Chung Kỳ chết, e ném đàn không gãy nữa
Nay đang lúc tử thần chờ trước cửa
Có vài lời ghi nhớ về sau
Chúc đàn hậu tử tiến mau.*

Đã 52 năm qua, hơn nửa thế kỷ, Cụ Phan Bội Châu qua đời, nhưng tên tuổi của nhà cách mạng họ Phan đã đi vào lịch sử, lưu danh muôn thuở. Nhân ngày giỗ Cụ (29 tháng 10), chúng ta thành kính ghi ơn Cụ, người đã hy sinh tranh đấu suốt một cuộc đời cho độc lập, tự do của đất nước Việt Nam. □

NVT

Thiền Hành

*Ngày viếng rừng Sequoi ai chứng ngộ
Khi Thiền Hành Tâm chợt lắng thật trong.
Đất Cali chuyển, chân vẫn bước thong dong,
Quán Los Angeles Riot, mím nụ cười hàm tiếu.
Trong khoảnh khắc hiểu chữ Tâm kỳ diệu,
Quá khứ như Tương lai đâu cần biết,
Hiện tại người cùng vạn vật trực tiếp
Đẩy giòng đời như chiếc bánh xe lăn.
Nắm lấy nó, đừng mãnh dứt Tham, Sân!
Vào Định Huệ từng phút giây hiện tại,
Đưa Tâm mình vượt chấp hữu, trôi lăn,
Đến Bến Giác độ Muôn Loài giải thoát.*

Sequoia National Park, Mùa Phật Đản 1992
Trục Tâm BÙI NHU TIẾP